

Institut Européen des Jardins & Paysages

Inventarisatie van parken en tuinen van België - Vlaanderen

Inventaris Vlaams-Brabant

Domein Morette

Auteur(s) : Onroerend Erfgoed |Flanders Heritage Agency
www.onroenderfgoed.be <https://inventaris.onroenderfgoed.be>

Inventarisatie van parken en tuinen van België - Vlaanderen
Inventaris Vlaams-Brabant
Domein Morette

Titel:	Domein Morette
Provincie:	Vlaams-Brabant
Gemeente:	Asse
Deelgemeente:	Asse
Bron:	Schepping: 2013-03-13 Bijwerken: 2018-10-12 URI: https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/134029
Coördinaten:	Breedte: 4.16796859046 Lengte: 50.8919545229

Primaire tekst

Gedeeltelijk ommuurd landgoed van 19,5 hectare bij een stenen windmolen en een hoeve met een distilleerderij, gebouwd rond 1830 en 'gecastelliseerd' rond 1900; circa 13 hectare boomgaard en een parkje in landschappelijke stijl van 1 hectare rond een voormalige 'steenpoel'.

De Steenmorette

Dankzij zijn visueel-strategische ligging op een zuidelijke uitloper van de 'cuesta' Baardegem-Asse was de Morette van oudsher een belangrijke plek. De rechte Romeinse heirbaan Edingen-Asse buigt er noordoostwaarts af naar het centrum van Asse. Op die plaats werd op het einde van de 3de eeuw een versterkte observatiepost gebouwd, waaraan de Morette – een Romaans toponiem dat misschien gewoon 'muurtje' betekent – mogelijk zijn naam ontleent. Het is evenmin uitgesloten dat het eigenlijk om 'marette' gaat, wat poeltje betekent. De naam 'Steenmorette', een toponiem dat in 1369 opduikt, duidt wellicht op een ontginning van Balegemse witte zandsteen, want aan de zuidrand van het huidige Morettedomein ligt een vijvertje dat waarschijnlijk ontstaan is als 'steenpoel'. Het "*Maretten Bosch*" wordt voor het eerst afgebeeld door Joos De Deken op een figuratieve kaart van 1717 in een kaartboek van de goederen van de abdij van Affligem. Op de Ferrariskaart (1771-1775) wordt het getoond in zijn ruime context, als deel van een bosgebied dat de hellingen ten zuidwesten van Asse grotendeels bedekte. De Gallo-Romeinse heirbaan had in de loop van de eeuwen zijn oorspronkelijk kaarsrecht tracé verloren en maakte in het Morettebos een kronkel. Toen in 1823 de Primitieve kadasterkaart werd uitgetekend, zag het gebied er helemaal anders uit. Langs de weg Asse-Edingen was meer dan 4 hectare bos omgezet in landbouwgrond; in het midden van het ontgonnen perceel was een imposante stenen windmolen ('graenmolen') verschenen en 30 m naar het noorden een grote gesloten hoeve. De cilindrische, tot 30 m hoge windmolen was oorspronkelijk voorzien van een omlopend houten platform van waarop de molen naar de wind werd gezet of gekruidd. Het bakstenen metselwerk, vooral het indrukwekkende 'paddenstoelgewelf' van de kelder, doet onwillekeurig denken aan de fortenuitbouw van het midden van 19de eeuw. De karren met graan werden via een poort in de zuidzijde de kelder binnengereden. Een rechte, 8 m brede, met zomereiken (*Quercus robur*) beplante dreef takte af van de heirbaan en mondde uit bij de hoeve. Deze beplanting, nu met stamotrekken tot bijna 3,40 m, bleef grotendeels bewaard. Mogelijk werden hoeve, molen en dreef later op de Primitieve kadasterkaart bijgetekend, want de jaarankers op de molen geven 1831 als bouwjaar aan. Tussen het opmaken van de kadasterkaart en de heropstart van het kadaster na de Belgische onafhankelijkheid is het landgoed blijkbaar ook van eigenaar veranderd. De eerste eigenaar volgens de Primitieve kadastrale legger was een zekere 'Vanbartensteen', 'minister' van beroep en woonachtig in Oostenrijk, vermoedelijk één van de barons von Bartenstein, die tijdens de nadagen van het Oostenrijks bewind en ook tijdens de Restauratie een politieke rol van betekenis hebben gespeeld. Later

werd zijn naam doorgestreept en vervangen door Guillaume Horis (1788-1856), een Brusselse handelaar en industrieel die in het nabijgelegen Sint-Ulriks-Kapelle woonde op het landgoed waaruit het huidige rusthuis De Verlosser is gegroeid. Horis gedroeg zich te Asse min of meer als een projectontwikkelaar. In de hoeve bracht hij een distilleerderij onder; hij rooide de resterende 30 hectare bos en verdeelde ze in grote rechthoekige kavels, waardoor de Louwijnstraat ontstond, die nu de zuidwestelijke grens van het landgoed vormt. Op de topografische kaart van Ph. Vandermaelen uit het tweede kwart van de negentiende eeuw staat de hoeve dan ook vermeld onder de benaming "Ferme Morette Brasserie". De kronkel in de heirbaan was ondertussen weggewerkt; de Edingssteenweg herkeeg zijn huidige, kaarsrecht tracé. In 1838 verkocht Horis zijn bezit in Asse aan ene Luc Maillard, die het in 1857 als erfenis zal nalaten aan zijn dochter, echtgenote van Henri Van Hoorde.

Het kasteel en het park

De zuidoostelijke vleugel van de Morettehoeve zou volgens het kadaster pas rond 1910 van de rest van het gebouw zijn losgemaakt en tot 'kasteel' herbouwd, maar een in 1903 verstuurdte ansichtkaart geeft het kasteel al in zijn huidige vorm weer: een massief neoclassicistisch gebouw van negen traveeën en twee bouwlagen onder een mansardedak. De op de straat gerichte oostgevel is opgebouwd uit zware zandsteenblokken, de achtergevel uit bepleisterd baksteenmetselwerk met schijnvoegen.

De omlopende steigergaten vormen zowat de enige versiering. De lage zuidoostelijke dienstvleugel – nu grotendeels witgeschilderd en ingrijpend gerenoveerd – wordt langs de binnenplaatszijde onderbroken door een pittoresk uitgewerkte puntgevel (gesinterde bakstenen omlijsten een tweelichtvenster en een uurwerk). Het stalgedeelte met zijn bakstenen troggewelven op gietijzeren zuiltjes beslaat bijna de helft van deze vleugel. De andere vleugels die de binnenplaats omgaven, zijn verdwenen. Op oude foto's steekt boven de puntgevel een industrieel aandoende schoorsteen uit, die ongetwijfeld de distilleerderij signaleert – eigenaardig want na 1850 komt het woord 'distillerie' of 'stokerij' niet meer in de kadastrale legger voor. De 'castellisering' van de hoeve ging gepaard met de bouw van een kasteelachtige villa met vierkante toren langs de Louwijnstraat, die op oude ansichtkaarten als 'habitation du jardinier' wordt omschreven.

De boomgaard en de stokerij

Direct na de aankoop van het domein in 1838 legde Maillard ten noorden van de hoeve een boomgaard aan van bijna 5,5 hectare. Bij latere vermeldingen in de leggers zal dit perceel (nr. 200n) opnieuw als bouwland worden omschreven, maar de opeenvolgende stafkaarten (1879, 1891, 1930, 1952-1953, 1969 en 1979) zullen het steevast als boomgaard blijven weergeven. Dit boomgaardperceel is langs twee zijden ommuurd en op de naar het zuiden gekeerde muren getuigen talrijke spijkers en krammen van het leifruit waarmee ze ooit bespannen zijn geweest. Het is duidelijk dat de fruitproductie de consumptiebehoeften van de familie Van Hoorde ver te boven ging en dat, naast de distilleerderij (zo die nog bestond, cf. supra), het fruit een belangrijke bron van inkomsten was. Dat het hun blijkbaar voor de wind ging, kan worden afgeleid uit de gestage toename van het grondbezit van de familie – rond 1900 tot 145 hectare alleen op het grondgebied Asse. Van Hoordes zoon, Joseph, zal aan het einde van de jaren 1890 de molen stilleggen en ontmantelen. Dit werd waarschijnlijk gecompenseerd door een intensifiëring van de fruitproductie en een aanzienlijke uitbreiding van het boomgaardareaal. De stafkaart van 1930 beeldt circa 13 hectare aaneengesloten boomgaard af. Zelfs de spie tussen de Edingssteenweg en de oprijlaan was met fruitbomen beplant. Op foto's van rond 1900 is te zien dat zelfs de molenromp was begroeid met leifruit in de vorm van een grote, uitstralende palmet. De molenkelder werd in twee aparte ruimtes opgedeeld en als fruitkelder gebruikt; de inrijpoort van de kelder werd met behulp van twee muurtjes tot een luchtsas omgebouwd.

Het Morettebos, tijdens het Ancien Régime uitgebaat door de abdij van Affligem*, werd in het begin van de 19de eeuw niet helemaal gerooid. Op het hoogste gedeelte langs de noordoostzijde van het domein bleef een brede strook bos behouden, het huidige, sterk uitgedunde plantsoen, waarin nog enkele uitzonderlijk dikke beuken (*Fagus sylvatica*) voorkomen die misschien nog in de 18de eeuw werden aangeplant. Deze bosstrook bleef waarschijnlijk bewaard als bescherming van de boomgaard tegen de noordoostenwind. De monumentale tamme kastanje (*Castanea sativa*) in de boomgaard is eveneens een relict van het 18de-eeuwse bos.

Het park in landschappelijke stijl

Aan de zuidrand van het domein, langs de Louwijn(straat), ligt een parkje in landschappelijke stijl, niet veel groter dan één hectare. De oude 'steenpoel', waarvan sprake in het begin van deze tekst, vormde de kern van deze aanleg. De put werd

omgevormd tot een niervormige waterpartij, uiteraard met een brugje, waarvan alleen de bruggenhoofden bewaard bleven. De steile oevers werden verstevigd met het ter plekke gevonden materiaal: onregelmatige zandsteenbrokken. Het omringend plantsoen bestaat vooral uit beuken. De meeste beuken werden vermoedelijk nog door Henri Van Hoorde tijdens het derde kwart van de 19de eeuw aangeplant en later aangevuld met platanen (*Platanus x hispanica*) en Hollandse linde (*Tilia x europaea*). Om de windvang van de molen niet in het gedrang te brengen was de oorspronkelijke beplanting eromheen beperkt tot struiken en kleine bomen zoals buxus (*Buxus sempervirens*) en ongestekelde hulst (*Ilex aquifolium* 'Heterophylla'). Nadat de molen uit bedrijf was genomen, werd de landschappelijke aanleg langs de Edingsesteenweg tot aan de voet van de molenrump uitgebreid met soorten als witte paardenkastanje (*Aesculus hippocastanum*), gewone beuk en treurbeuk (*Fagus sylvatica* 'Pendula'), bruine beuk (*F. s.* 'Atropunicea') en Kaukasische vleugelnoot (*Pterocarya fraxinifolia*). De samenstelling en het uitzicht van de oorspronkelijke beplanting valt nog moeilijk te achterhalen, want tijdens de Tweede Wereldoorlog werd het Morettekasteel samen met het kasteel Putberg* door de Duitsers in beslag genomen en op de molenrump werd een observatiepost geïnstalleerd. De bomen die het uitzicht konden hinderen, werden gekortwiek. Dit verklaart de gevorkte stam van de bomen rond de molen. Waarschijnlijk werd er tijdens of vlak na de oorlog ook uitbundig gekapt, zoals blijkt uit een verzoekschrift van de 'Vlaamse Toeristenbond' (VTB) aan de toenmalige 'Nationale Raad voor Urbanisatie' van 4 mei 1945.

Een plan om in het domein grootschalige toeristische infrastructuur in de vorm van een reusachtige glazen kooi ('tropische piramide') onder te brengen en de aanvraag voor het rooien van 90 beuken, de 26 eiken van de oprijlaan en 30 berken, leidden in 1987 tot de bescherming als 'landschap' van het domein, dat ondertussen onder twee eigenaars verdeeld was. In 1990 werden de twee delen herenigd onder dezelfde eigenaar, die vanaf 1970 het boomgaardedeelte van het Morettedomein in bezit had en rond een voormalige aanhorigheid aan de noordrand een mooie tuin had aangelegd (parterres omzoomd met wolkachtig gesnoeide buxussen). Het kasteelcomplex werd in 2007 gerestaureerd.

Merkwaardige bomen (opname 24 oktober 2007)

Het cijfer in vet geeft de stamomtrek in centimeters weer. De omtrek wordt standaard gemeten op 150cm hoogte.

- 1. tamme kastanje (*Castanea sativa*): stamomtrek van **560** centimeter
- 23. gewone beuk (*Fagus sylvatica*): stamomtrek van **459** centimeter

Auteur: Deneef, Roger

Auteur: Kennes, Hilde

Auteur: Wijnant, Jo

Datum: 2011

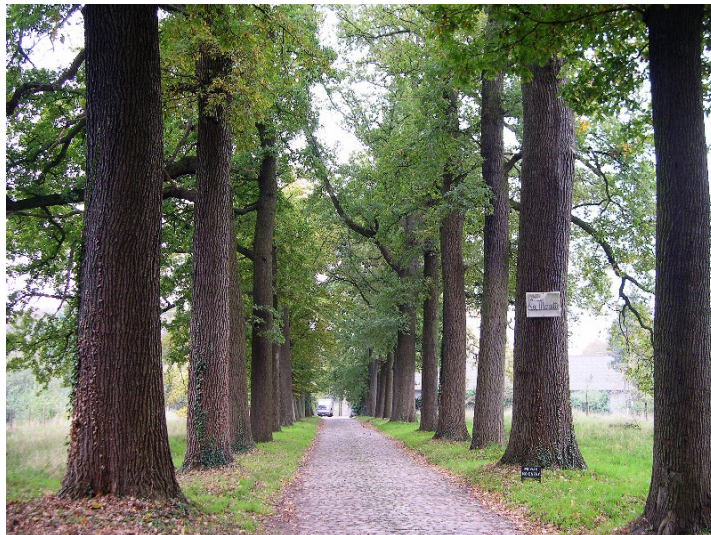
Titel Text: Parkje en boomgaard van het landgoed Morette

Grafische documenten

*Inventarisatie van parken en tuinen van België - Vlaanderen
Inventaris Vlaams-Brabant
Domein Morette*

toegangshek en oprijlaan tot het kasteeldomein Morette (Himpe, Koen, 28-08-2015, ©Vlaamse Gemeenschap)

Met zomereiken afgezoomde oprijlaan van domein Morette (Deneef, Roger, 24-10-2007, ©Vlaamse Gemeenschap)

Domein Morette, spijkers en krammen op de naar het zuiden gekeerde muren getuigen van verdwenen leifruit (Deneef, Roger, 24-10-2007, ©Vlaamse Gemeenschap)

Oud beukenplantsoen langs de noordoostzijde van het domein Morette (Deneef, Roger, 24-10-2007, ©Vlaamse Gemeenschap)

De tamme kastanje in de boomgaard van domein Morette, mogelijk een relict van het 18de-eeuwse Morettebos (Deneef, Roger, 24-10-2007, ©Vlaamse Gemeenschap)

Met buxussen omzoomde parterre bij een voormalige aanhorigheid aan de noordrand van het Morettedomein (Deneef, Roger, 24-10-2007, ©Vlaamse Gemeenschap)

Bibliografie

Onroerend Erfgoed Vlaams-Brabant, Leuven, in het dossier ASSE (Asse): "de boomen van het domein Putgerg" 1940.

Kadasterarchief Vlaams-Brabant, oudste kadastrale legger 212 Asse, art. 707, art. 1379 nrs 6, 14 en 25, art. 3611 nr. 94.

Kadasterarchief Vlaams-Brabant, kadastrale opmetingsschetsen Asse 1835 nr. 8, 1838 nr. 41 en 1910 nr. 93.

DENEEF R. e.a., *Historische tuinen en parken van Vlaanderen: zuidwesten van Vlaams-Brabant – het Pajottenland*, (M&L Cahier nr. 11), Brussel, Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, 2005, p. 110-114.

KENNES H. met medewerking van VAN DAMME M., *Bouwen door de eeuwen heen in Vlaanderen. Inventaris van het bouwkundig erfgoed: gemeente Asse*, Brussel, Afdeling Monumenten en Landschappen, 2005, p. 18-19.

LINDEMANS J., *Toponymie van Asse*, Brussel, Standaard Boekhandel, 1952, p. 164 en 187.

Inventarisatie van parken en tuinen van België - Vlaanderen
Inventaris Vlaams-Brabant
Domein Morette

OCKELEY J., *Kaartboek van de abdij van Affligem 1717-1752*, Brussel, Algemeen Rijksarchief, 2003, p. 46-47.

VAN LIEDEKERKE M., *Het rust- en verzorgingstehuis De Verlosser in Sint-Ulriks-Kapelle. Een relaas van het kasteel, het domein en zijn bewoners in de 19de en de 20ste eeuw*, Dilbeek, Open Monumentendag, 2004.

VERBESSELT J., *Het ontstaan en de ontwikkeling van Asse*, Brussel, Koninklijk Geschied- en Oudheidkundig Genootschap van Vlaams-Brabant, 1966, p. 74-87.

Relaties

<https://inventaris.onroerenderfgoed.be/aanduidingsobjecten/1490>

<https://inventaris.onroerenderfgoed.be/erfgoedobjecten/110367>

<https://inventaris.onroerenderfgoed.be/erfgoedobjecten/76656>

Beknopte karakterisering

Datering: tweede helft 19de eeuw, tweede kwart 19de eeuw, vóór WO I

Typologie: boomgaarden, dreven, fruitmuren, hoeven, landhuizen, omheiningsmuren, private parken, siertuinen, tuinbruggen, vijvers, windmolens